

Twintig jaar vogels tellen in het Diemberbos

Frank van Groen

FOTO: FRANK VAN GROEN

Naast jong loofbos heeft het Diemberbos enkele mooie waterpartijen

In 2018 werd voor de 20e maal op rij BMP-plot Diemberbos geteld, uiteraard volgens de BMP-methode van Sovon. In 1999 werd het plot van 43 ha in het toen nog jonge nieuwe Diemberbos uitgezet. Dit gebeurde op initiatief van de IVN-groep Diemen. Het plot ligt ten oosten van de A9 in een relatief rustig deel van het Diemberbos. Elk jaar werkten meerdere inventariserende mensen mee aan de inventarisatie, vaak in tweetallen. Cathy Wiersema coördineerde de tellingen vanaf het begin t/m 2008. Daarna nam Frank van Groen de coördinatie van haar over. Jaarlijks worden acht tot tien bezoeken uitgevoerd, waarvan één avond/nachtbezoek. De gegevens worden gebruikt in het broedvogelmeetnet van Sovon, op basis waarvan jaarlijks indexen worden opgesteld van de meeste regulier in Nederland voorkomende broedvogels.

Het gebied

Het Diemberbos is aangelegd tussen 1993 en 1997. Voor die tijd was het een uitgestrekt poldergebied, de Gemeenschapspolder. Het Diemberbos wordt in tweeën gedeeld door de snelweg A9. Het grootste deel van het gebied bestaat nu uit jong loofbos. Veel aangeplante boomsoorten zijn Gewone es, Canadese populier, Zwarte els, wilgen en Zomereik. Tussen de bospercelen lopen sloten. Voor een deel worden deze sloten niet meer onderhouden waardoor ze steeds meer verlanden zoals de centrale brede sloot in het plot. Hier is nu sprake van een moerasvegetatie. In het plot liggen voorts enkele

graslandpercelen. Hier wordt meestal in de loop van het broedseizoen mestvee ingeschaard. Door het gebied lopen fietspaden, verharde en onverharde wandelpaden en ruitpaden. Verder loopt door het plot een hoogspanningslijn waaronder laagblijvend struweel is aangeplant (onder meer Bittere wilg). In de hoogspanningsmasten broeden meestal enkele paren Zwarte Kraai en in 2017 ook een Boomvalk. In de meer open delen van het plot zijn daarnaast rietkragen, ruigtes en natte oeverzones aanwezig. Hier voelen moerasvogels zich thuis.

In verband met de verbreding van de A9 is aan de noordwestzijde van het plot sinds 2015 een strook land veranderd van bestemming. Nu liggen er een sloot, een wegberm en een rijbaan in plaats van bos. Als compensatie voor de wegverbreding zijn enkele extra waterpartijen in het plot aangebracht waar eerst sprake was van grasland. Voorts zijn enkele nieuwe fiets-, ruit- en wandelpaden aangelegd, waardoor het gebied toegankelijker werd. Enkele andere wandelpaden raakten in onbruik en zijn in de loop der jaren overwoekerd door bos.

Resultaten

In Tabel 1 zijn de gemiddelde aantallen vastgestelde territoria per periode van vijf jaar gegeven. Bij de soorten is vermeld of deze op de Rode Lijst van 2017 voorkomen en in welke categorie (GE = gevoelig, KW = kwetsbaar, BE = bedreigd).

In totaal zijn in de loop der jaren van 69 broedvogels territoria vastgesteld in het plot. Het aantal soorten varieerde van 35 in 2009 tot 46 in 2000 en 2003. Het gemiddelde aantal soorten per jaar was 41,5, het gemiddeld aantal territoria 307. In 2008 werden de minste territoria vastgesteld (242), in 2015 de meeste (379).

Als we naar de vier periodes van vijf jaar kijken nam het aantal soorten eerst af om recent weer toe te nemen. Ook het aantal territoria nam af van periode 1 op 2, om daarna weer toe te nemen. In de laatste periode lag het gemiddeld aantal territoria per jaar ruim 14% hoger dan in de eerste periode van vijf jaar.

Twaalf soorten werden in slechts één jaar vastgesteld. Het betreft Wintertaling (2009), Zomertaling (2002), Sperwer (2008), Boomvalk (2017), Waterral (2015), Porseleinhoen (2013), Kleine Plevier (2015, eerste jaar na compensatiemaatregelen), Visdief (2004), Holenduif (2004), Groene Specht (2007), Grote Lijster (2016), Grauwe Vliegenvanger (2017) en Kneu (2016). Andere soorten die in minder dan vijf van de twintig jaar werden vastgesteld in het plot zijn Soepgans (2 jaar), Buizerd (2), Bosuil (4), Roodborsttapuit (2) en Braamsluiper (3). Er zijn 24 vaste soorten die elk jaar als broedvogel worden vastgesteld in het plot.

Veranderingen

Voor 1993 bestond het gebied vooral uit veenweidelandschap. In 1999 was het toen net aangeplante Diemberbos nog erg jong. Door het ouder worden van het bos en het meer besloten raken van het landschap namen veel vogels van het open veenweidegebied (sterk) af. Zo zijn Knobbelzwaan, Krakeend, Wilde Eend, Kuifeend, Meerkoet, Kievit en Tureluur soorten die in elke periode van vijf jaar gemiddeld in lagere aantallen zijn vastgesteld. Slobeend, Scholekster en Grutto zijn alleen in beide eerste

Tabel 1 : Gemiddeld aantal vastgestelde territoria per periode van vijf jaar in BMP-plot Diemberbos									
Soort / Periode	99-03	04-08	09-13	14-18	Soort / Periode	99-03	04-08	09-13	14-18
Knobbelzwaan	1,4	1	0,6		Roodborst	5,4	11	5,4	11,8
Grauwe Gans	0,4	3,8	2,8	4,2	Nachtegaal, KW	0,4	0,2	1	1,2
Soepgans		0,6			Blauwborst	0,4	1	1,4	1,2
Nijlgans	1	0,6	0,8	0,6	Roodborstapuit		0,2		0,2
Bergeend	1		0,4		Merel	11,4	13	14,8	19,4
Krakeend	11,2	9,8	9,2	7	Zanglijster	5,2	7,8	7,4	9,4
Wintertaling, KW			0,2		Grote Lijster, GE				0,2
Wilde Eend	35,4	25	17,6	11	Sprinkhaanzanger	2,6	2,6	5	3,2
Soepeend	2,2	1	0,6	1,8	Rietzanger	7	5,6	8,4	7,4
Zomertaling, BE	0,2				Bosrietzanger	10	7,2	9,8	8,6
Slobeend, KW	1,6	0,2			Kleine karekiet	5,2	4,4	7,6	8,4
Kuifeend	2	1,8	0,4		Spotvogel, GE	6,6	2,2	0,4	2
Buizerd	0,2			0,2	Braamsluiper	0,2		0,2	0,4
Sperwer		0,2			Grasmus	7,6	2,4	10,4	14
Boomvalk, KW				0,2	Tuinfluit	15	15,6	13,6	16
Fazant	3,2	2,8	3,4	2,2	Zwartkop	13,2	20	25	40,6
Waterral				0,2	Tjiftjaf	18,2	18,4	24,6	28,8
Porseleinhoen, KW			0,2		Fitis	42,6	29,6	26,6	18
Waterhoen	1,2	0,8	0,4	1,2	Gr. Vliegenvanger, GE				0,2
Meerkoet	27,4	9,4	7,2	6,6	Staartmees	1,6	1,6	2,4	1,2
Scholekster	2,6	1			Matkop, GE	4	1,6	3,8	3
Kleine Plevier				0,2	Pimpelmees	2,4	4,4	5,2	6,6
Kievit	3,6	1,2	0,2	0,2	Koolmees	6,6	9,6	9,8	11,8
Grutto, GE	2,4	0,2			Boomkruiper		0,2	1,6	5,6
Tureluur, GE	1,4	0,2	0,2	0,2	Gaai	1,4	1,6	2,2	2,2
Visdief, GE		0,2			Ekster	1	1,2		
Holenduif		0,2			Zwarte Kraai	2,2	2,6	2,4	2
Houtduif	1,6	1,8	1,2	1,2	Vink	2	7,2	9,4	13,6
Koekoek, KW	1,8	1,4	2	1,4	Groenling	3,8	3	3,8	13,2
Bosuil		0,2	0,4	0,2	Putter	3,8		0,4	0,8
Groene Specht		0,2			Kneu, GE				0,2
Grote Bonte Specht	1,8	1,8	2,2	1,8	Goudvink		0,2	1,6	3,2
Witte Kwikstaart	0,4	0,2	0,2	0,4	Appelvink			0,6	1,2
Winterkoning	17,2	21,6	24,4	41,4	Rietgors	4	2,6	3	2,4
Heggenmus	5,6	5,8	9	15,2					
Aantal territoria	310,6	270	291,4	355,4	Aantal soorten	45,2	40,6	38,8	41,4

periodes vastgesteld, in sterk afnemende aantallen. Ook de Ekster werd in 2007 voor het laatst vastgesteld als broedvogel in het plot.

Een andere soort die gestaag afnam is de Fitis. Er vond een ruime halvering plaats van de stand. Dat heeft onder meer te maken met het ouder worden van het bos, waardoor het minder geschikt is geworden als broedgebied voor Fitis. In de eerste jaren was er veel jong bos beschikbaar, optimaal habitat voor deze soort. In 2002 werden zelfs 52 territoria vastgesteld, in 2007 en 2008 slechts 11. Daarnaast speelt ook de algemene afname van de soort in Nederland een rol. De Fitis neemt landelijk met 1-5% per jaar af, zowel op lange als korte termijn. Tussen 1999 en 2017 daalde de landelijke index van 74 naar 64 (1990 = 100). De afname in het Diemberbos in dezelfde periode was dus aanzienlijk groter.

De bosontwikkeling in BMP-plot Diemberbos was logischerwijs gunstig voor veel vogels van bossen en struwelen. Soorten die in elke periode van vijf jaar gemiddeld in hogere aantallen zijn vastgesteld zijn Winterkoning, Heggenmus, Merel, Zwartkop, Tjiftjaf, Pimpelmees, Koolmees, Boomkruiper (sinds 2008), Gaai, Vink en Goudvink (sinds 2005, jaarlijks sinds 2010). Een soort die ouder bos prefereert, de Appelvink, is sinds 2012 is vastgesteld. In deze categorie valt ook het recente, tot nu toe eenmalige, voorkomen van Grote Lijster (2016) en Grauwe Vliegenvanger (2017).

Moerasvogels als Blauwborst, Sprinkhaanzanger, Rietzanger, Bosrietzanger, Kleine Karekiet en Rietgors zijn elk jaar aanwezig maar in wisselende aantallen, onder meer afhankelijk van de hoeveelheid geschikt biotoop. Andere soorten met schommelende aantallen zijn Grauwe Gans (na aanvankelijke sterke toename), Nijlgans, Fazant, Waterhoen, Koekoek, Grote Bonte Specht, Nachtegaal (recente toename), Zanglijster (recente toename), Spotvogel (na afname weer toename), Grasmus (na afname weer toename), Tuinfluiter (afhankelijk van jong bos), Staartmees, Matkop, Zwarte Kraai en Groenling (in 2015 en 2016 erg hoge stand).

BMP-plot Diemberbos tussen A9 en Amsterdam-Rijn kanaal

Toekomstige ontwikkelingen

Twintig jaar vogels tellen heeft de grote veranderingen die in het gebied zijn opgetreden op het gebied van broedvogels gedocumenteerd. Ook de komende jaren zal de broedvogelstand veranderen. Ontwikkelingen als klimaatverandering, voortschrijdende vegetatiesuccessie, toename van recreatie en wellicht opnieuw aanpassing van beheer en inrichting kunnen allemaal van invloed zijn op het vóórkomen van broedvogels. We zijn dan ook van plan te blijven tellen om de gevolgen van al deze ontwikkelingen voor broedvogels in het gebied aan het licht te brengen, en uiteraard ook om ons steentje bij te dragen aan het vaststellen van populatietrends van algemene soorten broedvogels in Nederland.

Dankwoord

Mensen die in de loop der jaren meewerkten aan de inventarisatie van BMP-plot Diemberbos zijn Ann van Echtelt, Arjen Kikkert, Cathy Wiersema, Frank van Groen, Janneke Dijks, Lodewijk IJlst, Marisa Stoffers, Onno Wildschut, Petra Snijder en Ruud Wolterman.